

Phát triển báo chí trước những yêu cầu mới CỦA ĐẤT NƯỚC

TA NGỌC TẤN *

SAU gần 20 năm thực hiện đường lối đổi mới của Đảng, thế và lực của đất nước ta đã lớn mạnh lên nhiều. Song trong bối cảnh quốc tế phức tạp, sự chống phá của các thế lực thù địch tiếp tục gay gắt, nhiệm vụ xây dựng và phát triển đất nước trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa và hiện đại hóa cũng rất nhiều khó khăn và không ít thử thách. Tình hình đó tạo ra cho báo chí những vận hội lớn và cũng đặt ra cho báo chí những trách nhiệm nặng nề.

1. Công cuộc xây dựng, phát triển đất nước theo đường lối đổi mới của Đảng trong những năm qua đã mang lại sự cải thiện rõ rệt về đời sống tinh thần và vật chất của nhân dân. Trong điều kiện của một quốc gia chậm phát triển, khó có nước nào đạt được những thành tích to lớn, đây ấn tượng về giáo dục, về dân số, về xóa đói giảm nghèo v.v., như nước ta. Nền kinh tế đất nước đã vượt qua thời kỳ suy giảm, thực sự khởi sắc với tốc độ tăng trưởng ổn định, cao và toàn diện, nguồn vốn đầu tư nước ngoài và trong nước ngày càng lớn, hạ tầng kinh tế - kỹ thuật được cải thiện không ngừng, trong đó có những lĩnh vực đã theo kịp với sự phát triển chung của khu vực.

Cùng với sự phát triển kinh tế, đời sống chính trị - xã hội trong nước ổn định, an ninh -

quốc phòng được bảo đảm, môi trường hòa bình được giữ vững, uy tín và vị thế của đất nước trong khu vực và trên trường quốc tế cũng ngày càng tăng lên. Trên cơ sở chính sách đối ngoại độc lập, tự chủ, đa phương hóa, đa dạng hóa các mối quan hệ, chúng ta cũng từng bước thực hiện hội nhập quốc tế, mở rộng quan hệ giao lưu, hợp tác với các quốc gia, các khu vực, tranh thủ tiếp cận những thành tựu kỹ thuật

công nghệ hiện đại, chia sẻ những kinh nghiệm tốt, tăng cường hiểu biết lẫn nhau...

Trong sự nghiệp xây dựng và phát triển đất nước theo mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ và văn minh, Đảng và Nhà nước ta đánh giá cao vai trò, vị trí, tầm quan trọng của báo chí, coi báo chí không chỉ là hệ thống thông tin xã hội, các sản phẩm văn hóa thông thường, mà quan trọng hơn là cầu nối giữa Đảng, Nhà nước với nhân dân, là đội quân hàng đầu trên mặt trận công tác tư tưởng, văn hóa, là công cụ tổ chức, giám sát, quản lý xã hội, nâng cao đời sống tinh thần cho nhân dân. Đảng và Nhà nước ta cũng tạo những điều kiện thuận lợi, từng bước hoạch định chính sách, chiến lược phát triển, hoàn chỉnh hệ thống luật và hệ thống các văn bản dưới luật, tăng cường đầu tư các nguồn lực cho sự mở rộng và nâng cao năng lực chuyên môn của toàn bộ hệ thống báo chí.

Sự phát triển của đất nước và chính sách của Đảng, Nhà nước về báo chí tạo ra cơ hội tốt cho sự phát triển báo chí. Đời sống tinh thần, vật chất của xã hội nâng lên dẫn đến nhu

* PGS, TS; Giám đốc Phân viện Báo chí và Tuyên truyền, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Đội ngũ báo chí diễu hành trong ngày hội lớn của dân tộc

cầu về thông tin báo chí, khả năng mua sắm các trang thiết bị kỹ thuật tiếp nhận thông tin báo chí của nhân dân cũng tăng lên. Báo chí ngày càng có điều kiện thuận lợi để mở rộng quy mô ảnh hưởng, tăng cường tính chất phong phú đa dạng về thông tin, đáp ứng tích cực hơn nhu cầu thông tin báo chí của nhân dân, phục vụ có hiệu quả hơn việc thực hiện các nhiệm vụ chính trị trong thời kỳ mới.

Mặt khác, với sự phát triển ngày càng hoàn thiện và hiện đại hệ thống hạ tầng kỹ thuật, điều kiện hoạt động của báo chí cũng được cải thiện, ngày càng thuận lợi, hiệu quả hơn từ khâu thông tin liên lạc, khai thác, tích lũy tư liệu, đến các khâu sản xuất, phát hành, đánh giá hiệu quả các sản phẩm thông tin báo chí.

2. *Trên thế giới, cuộc cách mạng khoa học – công nghệ và quá trình toàn cầu hóa đang tạo ra những thay đổi to lớn về mọi mặt, đảo lộn nếp sống cũ, tạo nên những biến đổi có tính cách mạng trong phương pháp, kỹ năng hoạt động nghề nghiệp của những người làm báo cũng như cả hệ thống báo chí.*

Từ một phương tiện truyền thông đặc thù, ảnh hưởng trong phạm vi của các đô thị, trong

từng quốc gia riêng rẽ, báo chí đã trở thành một phần tất yếu của xã hội loài người hiện đại, một hệ thống các loại hình phương tiện truyền thông có sức mạnh to lớn, chi phối và làm thay đổi hành vi sống của cả nhân loại. Cùng với báo in, phát thanh, truyền hình, báo mạng điện tử ra đời, hình thành một hệ thống cung cấp thông tin và các dịch vụ đa dạng, mở ra nhiều phương thức giao tiếp xã hội khác nhau của con người.

Ở nước ta, chỉ trong vòng chục năm gần đây, hầu hết các chỉ số báo chí đã tăng lên không dưới 2 lần. Từ con số không đã có gần 7% dân cư sử dụng in-to-net. Từ vài ba kênh phát sóng truyền hình, đến nay, cư dân các đô thị lớn nước ta đã có thể tiếp nhận vài chục kênh truyền hình trong nước và nước ngoài. Tin tức từ các sự kiện thời sự trên thế giới được cập nhật nhanh chóng, thậm chí theo kịp với hệ thống truyền thông các quốc gia phát triển phương Tây.

Sự phát triển bùng nổ của báo chí truyền thông ở những thập niên cuối thế kỷ XX cũng gắn liền với quá trình toàn cầu hóa ngày càng mạnh mẽ của lĩnh vực này. Một dòng thác

thông tin tràn ngập trên phạm vi toàn cầu qua các phương tiện như cáp quang, vệ tinh, mạng in-tơ-nét và các phương tiện kết nối không dây, tạo thành hệ thống xa lộ thông tin ảo không lồ. Với dòng thác thông tin hiện nay, hàng rào cứng giữa các quốc gia đã dần dần mất khả năng ngăn cản, chọn lọc theo cả hai chiều: ra và vào. Thực tế đang nhanh chóng dẫn đến việc chỉ còn lại hàng rào mềm - ý thức chính trị, tình cảm, tâm lý và những thói quen còn có khả năng cảnh giác, lựa chọn trong dòng lũ xô bồ thông tin hằng ngày. Trong điều kiện ấy, tất cả các quốc gia, các dân tộc đều được hưởng lợi. Người ta có khả năng tiếp nhận nhanh chóng và tự do các kinh nghiệm, các tiến bộ kỹ thuật công nghệ, các loại hình dịch vụ hiện đại. Người ta có thể mở rộng tầm hiểu biết, giao lưu, học hỏi, tự làm giàu mình với các giá trị văn hóa của nhân loại. Tuy nhiên, cùng với các thông tin tích cực thì những rác rưởi, độc hại cũng cuốn theo dòng thác thông tin, tràn vào tất cả các quốc gia, gõ cửa từng gia đình. Đó là những sex, bạo lực, là những trò chơi phi giáo dục đối với trẻ em, đó là những âm nhạc, những hành vi giao tiếp, phép ứng xử, lối sống, - những giá trị xa lạ với nền văn hóa bản sắc dân tộc, đó cũng còn là những thông tin xuyên tạc, phá hoại về chính trị, về kinh tế, văn hóa, xã hội v.v..

Báo chí càng phát triển thì vai trò của nó đối với xã hội cũng ngày càng to lớn hơn, quan trọng hơn. Nó càng thực sự trở thành động lực mạnh mẽ cho sự phát triển xã hội. Tuy nhiên, dòng thông tin báo chí càng phát triển mạnh mẽ, ô ạt, phức tạp và tác động của nó vào xã hội càng nhiều, càng mở rộng cũng sẽ dẫn tới một hệ quả tất yếu là môi trường sống xã hội của con người cũng trở nên phức tạp hơn, mất an toàn hơn. Trong điều kiện ấy, người ta không thể tránh khỏi những hệ lụy do báo chí hiện đại mang lại mà buộc phải tìm ra những khả năng, giải pháp tương ứng, hợp lý để quản lý và ứng xử với báo chí nhằm phát huy những yếu tố tích cực, hạn chế những ảnh hưởng tiêu cực của nó.

Đối với nhà báo và các cơ quan báo chí, tiến bộ kỹ thuật công nghệ cùng môi trường thông tin hiện đại vừa là cơ hội tuyệt vời để phát huy tài năng và hành nghề, vừa dẫn tới những sức ép, sự phiền toái không nhỏ. Nguồn tin tràn ngập, việc khai thác và truyền thông tin thuận lợi, việc giao tiếp với các nguồn tin trở nên dễ dàng do giao thông và liên lạc viễn thông thuận lợi v.v... giúp các nhà báo có điều kiện làm việc dễ dàng, nhưng cũng có thể đẩy họ vào hoàn cảnh khó khăn tìm ra sự lựa chọn đúng đắn và sự cạnh tranh thông tin khắc nghiệt. Các phương tiện kỹ thuật hiện đại mang lại hiệu quả tuyệt vời trong hành nghề, trong giao tiếp và trong sản xuất, quảng bá các sản phẩm báo chí, đồng thời cũng đẩy các nhà báo, đặc biệt là những người lớn tuổi vào thế khó khăn khi phải liên tục học tập để có khả năng sử dụng các phương tiện kỹ thuật mới, đẩy các cơ quan báo chí vào cuộc chạy đua thay đổi công nghệ, phương tiện kỹ thuật. Do việc tiếp cận nguồn thông tin trực tiếp trên mạng in-tơ-nét ngày càng trở thành phổ biến, nhanh chóng, thuận lợi và đáng tin cậy hơn nên các loại hình báo chí cổ điển cũng ngày càng bị cạnh tranh, chia sẻ về công chúng. Muốn tồn tại, các cơ quan báo chí buộc phải thay đổi sách lược, tăng cường khả năng tiếp cận, chiếm lĩnh những nguồn thông tin mới và đắt, thay đổi phương pháp đưa tin theo hướng thỏa mãn những nhu cầu của công chúng mà phương tiện thông tin trực tuyến không thể đáp ứng. Đó là chưa kể những khó khăn trong bảo vệ bản quyền tác giả, trong mớ rắc rối những cảm dỗ của môi trường kinh tế thị trường v.v..

3. *Công cuộc xây dựng, phát triển đất nước ta đang trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa.* Dưới sự lãnh đạo của Đảng và đường lối đổi mới, chúng ta đã thu được những thành tựu to lớn, đầy ấn tượng, tuy nhiên, những khó khăn, thử thách cũng không nhỏ. Những nguy cơ mà Đảng đã chỉ ra vẫn chưa thể khắc phục hoàn toàn, thậm chí có vấn đề còn phức tạp hơn. Việc tụt hậu về kinh tế so với các nước trong khu vực và trên thế giới

vẫn là một nguy cơ lớn. Nước ta vẫn trong tình trạng của một nước kém phát triển. Nạn tham nhũng, lãng phí và một số hiện tượng tiêu cực trong xã hội vẫn còn nhức nhối, chưa thể giải quyết trong ngày một, ngày hai.

Môi trường chính trị quốc tế cũng diễn biến vô cùng phức tạp. Phong trào cộng sản và công nhân quốc tế ở vào thế không thuận lợi, trong khi cuộc đấu tranh về tư tưởng còn phức tạp, khó khăn. Kẻ thù và các thế lực phản động chống phá chủ nghĩa xã hội vẫn lợi dụng các điều kiện có thể, nhất là thông qua báo chí - truyền thông để thúc đẩy thực hiện âm mưu diễn biến hòa bình. Những thông tin chống phá cách mạng, xuyên tạc, bôi nhọ chế độ, nói xấu lãnh tụ, xuyên tạc đường lối của Đảng và chính sách của nhà nước, nhất là các vấn đề liên quan đến tự do báo chí và tự do tôn giáo vẫn hằng ngày, hằng giờ tác động vào xã hội nước ta.

Công cuộc xây dựng, phát triển đất nước trong thời kỳ mới đang đặt ra những yêu cầu đòi hỏi ngày càng rộng lớn, nặng nề hơn đối với báo chí. Nghị quyết Đại hội lần thứ IX của Đảng đã khẳng định: "Báo chí, xuất bản... làm tốt chức năng tuyên truyền thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước; phát hiện những nhân tố mới, cái hay, cái đẹp trong xã hội, giới thiệu gương người tốt việc tốt, những điển hình tiên tiến, phê phán các hiện tượng tiêu cực, uốn nắn những nhận thức lệch lạc, đấu tranh với những quan điểm sai trái; coi trọng nâng cao tính chân thật, tính giáo dục và tính chiến đấu của thông tin... Khắc phục khuynh hướng "thương mại hóa" trong hoạt động báo chí, xuất bản. Nâng cao bản lĩnh chính trị, tư tưởng, ý thức trách nhiệm, trình độ văn hóa và nghề nghiệp, phẩm chất đạo đức của đội ngũ báo chí, xuất bản"⁽¹⁾.

Chỉ thị số 22 của Bộ Chính trị trung ương Đảng về tiếp tục đổi mới và tăng cường sự lãnh đạo, quản lý công tác báo chí, xuất bản nhấn mạnh 3 quan điểm và định hướng lớn:

- Báo chí, xuất bản đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng, sự quản lý của Nhà nước và hoạt động

trong khuôn khổ của pháp luật, là tiếng nói của Đảng, của Nhà nước, của các tổ chức chính trị, xã hội và là diễn đàn của nhân dân, luôn luôn đi đầu trong bảo vệ chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối của Đảng và chính sách của Nhà nước.

- Phải đảm bảo tính tư tưởng, tính chân thật, tính nhân dân, tính chiến đấu và tính đa dạng, có trách nhiệm hình thành dư luận xã hội lành mạnh góp phần tăng cường sự đoàn kết nhất trí về tư tưởng, chính trị và tinh thần cho nhân dân.

- Tiếp tục phát triển sự nghiệp báo chí, xuất bản đi đôi với quản lý tốt. Không ngừng nâng cao chất lượng chính trị, văn hóa, khoa học, công nghệ, nghề nghiệp, từng bước hiện đại hóa.

Những yêu cầu và quan điểm chỉ đạo đó còn nguyên tính thời sự và việc quán triệt, thực hiện những yêu cầu, quan điểm đó vừa là thể hiện trách nhiệm chính trị - xã hội của báo chí trước Đảng, nhân dân và dân tộc, vừa là điều kiện cho báo chí nước ta tiếp tục phát triển, đóng góp tích cực vào sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước.

4. Để báo chí có thể phát huy vai trò, sức mạnh to lớn của mình, thực hiện tốt các nhiệm vụ và yêu cầu của Đảng trong điều kiện mới, góp phần tích cực vào công cuộc đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, những vấn đề gì đang được đặt ra đối với báo chí?

Trước hết, có thể nói, việc *tiếp tục phát triển hệ thống báo chí là một yêu cầu khách quan đương nhiên*. Chừng nào xã hội còn phát triển, đời sống nhân dân được cải thiện thì nhu cầu thông tin báo chí vẫn còn tăng lên. Trên thực tế, các chỉ số tiêu dùng báo chí của nước ta còn rất thấp so với các nước phát triển. Trong khi đó sự phát triển báo chí lại chưa đều, phần lớn tập trung vào các đô thị, khu vực đông dân cư. Trang bị kỹ thuật hành nghề và sản xuất báo

(1) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2001, tr 116

chí cũng như năng lực tác nghiệp nói chung của chúng ta còn thua kém so với khu vực và thế giới. Chính vì thế, rõ ràng nền báo chí của ta cần được phát triển, mở rộng quy mô ảnh hưởng, đa dạng hóa để đáp ứng các nhu cầu thông tin phong phú, ngày càng mở rộng của nhân dân.

Việc phát triển báo chí bao gồm cả quy mô và chất lượng, trong đó chất lượng cần phải được quan tâm đặc biệt. Nghị quyết Đại hội IX, Chỉ thị số 8 và Chỉ thị số 22 của Đảng đều nhấn mạnh, coi trọng yêu cầu chất lượng của báo chí. Nói đến chất lượng báo chí là nói đến một hệ thống báo chí cân đối, phân bố hợp lý về loại hình và khu vực, có khả năng đáp ứng tốt nhu cầu thông tin phong phú của xã hội, đóng góp tích cực nhất cho sự phát triển của mỗi người dân cũng như của cả đất nước.

Chất lượng báo chí cũng thể hiện ở tính chiến đấu cao của nó, sự sắc sảo trong vạch mặt chống lại những âm mưu thù địch của kẻ thù, dũng cảm và công bằng trong đấu tranh chống các hiện tượng tiêu cực trong nội bộ xã hội. Đương nhiên, nền báo chí chất lượng cũng là nền báo chí được bảo đảm bằng các phương tiện kỹ thuật, công nghệ hiện đại, hệ thống dịch vụ thuận lợi cho việc hành nghề của người làm báo. Nền báo chí chất lượng cũng là nền báo chí có khả năng phản ánh trung thực, kịp thời tiếng nói của nhân dân, tạo điều kiện thuận lợi nhất cho nhân dân có thể phát biểu ý kiến, tâm tư, nguyện vọng chính đáng của mình.

Vấn đề phát triển không tách rời yêu cầu quản lý báo chí. Nghị quyết Đại hội VIII, Đại hội IX của Đảng đều đặt ra yêu cầu phát triển đi đôi với quản lý báo chí. Quản lý báo chí cách mạng, trước hết là thể hiện vai trò lãnh đạo của Đảng đối với báo chí - một nguyên tắc bất di, bất dịch bảo đảm cho sự phát triển hợp lý, sự hoạt động hiệu quả tích cực của báo chí. Từ phương diện cụ thể, quản lý bao gồm hệ thống tổ chức, quản lý, bộ máy nhân sự, cơ chế hoạt động và một hành lang pháp lý đầy đủ, bảo đảm cho hệ thống báo chí vận hành thuận

lợi. Việc quản lý báo chí chỉ có thể hiệu quả khi cả hai mặt trên được hoàn thiện hợp lý trong mối quan hệ hữu cơ. Có thể nói, vấn đề cấp thiết hiện nay là cần củng cố, tăng cường bộ máy quản lý báo chí thống nhất từ trung ương đến các địa phương, hoàn chỉnh hệ thống văn bản luật và dưới luật để có thể điều chỉnh kịp thời những khía cạnh mới nảy sinh trong báo chí hiện đại, tăng cường tính nghiêm minh trong kiểm tra, đánh giá và xử lý các vụ việc.

Vấn đề có ý nghĩa quyết định, chi phối chất lượng, hiệu quả và yêu cầu quản lý báo chí chính là vấn đề cán bộ, bao gồm từ khâu đào tạo, bồi dưỡng đến bố trí, sử dụng. Đòi hỏi đối với cán bộ báo chí hiện nay ngày càng cao. Người làm báo cách mạng ngày nay phải trung thành với chế độ, với dân tộc, có hệ thống tri thức văn hóa rộng, có khả năng thích ứng với công nghệ tiên tiến và sự năng động trong phương pháp hoạt động nghề nghiệp. Muốn có mẫu cán bộ báo chí như thế, rõ ràng là phải có sự đầu tư mạnh hơn nữa trong công tác đào tạo, bồi dưỡng. Phải có chính sách bồi dưỡng, đào tạo lại và có cơ chế kiểm tra, đánh giá để sử dụng đúng cán bộ cũng như giúp cán bộ thích ứng kịp với những đổi mới trong hoạt động nghề nghiệp.

*

Nền báo chí cách mạng nước ta đã ra đời, phát triển và góp phần xứng đáng vào những biến cố dữ dội, những thay đổi sâu sắc, những thành tựu to lớn của đất nước trong đấu tranh cách mạng và xây dựng chủ nghĩa xã hội. Kế thừa bản chất tốt đẹp và những truyền thống vẻ vang, nhận thức rõ những điều kiện trong nước và quốc tế cũng như trách nhiệm nặng nề trước Đảng, chế độ và nhân dân là cơ sở cho việc tiếp tục phát triển nền báo chí một cách toàn diện, đóng góp tích cực nhất vào công cuộc đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng và phát triển đất nước, thực hiện mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ và văn minh. □